

उत्तराणि

1. (i) (क) बालश्चलति
(iii) (ग) दिक् + गजः
(v) (क) मृगाश्चरन्ति
2. (i) (क) जयश्च अजयश्च
(iii) (ग) सुखदुखे
(v) (ख) माता च पिता च
3. (i) (क) नर + त्व
(iii) (क) बुद्धि + मतुप्
(v) (क) महत्त्वं
4. (i) (क) करोति
(iii) (ख) छात्रेण
5. (i) (क) पञ्च
(iii) (ग) षड्
(v) (ख) सार्धद्वादश
6. (i) (क) इतस्ततः
(iii) (ग) श्वः
7. (i) (क) अस्ति
(iii) (क) स्वकर्माणि
8. (i) (ख) कस्य
(iii) (ग) कस्य
(v) (ख) कीदृशः
- (ii) (ख) सामवेदाः + अस्मि
(iv) (क) जगत् + ईश्वरः
- (ii) (क) यथासमयम्
(iv) (ख) देवालयः
- (ii) (ग) पुत्र + मतुप्
(iv) (क) चतुरा
- (ii) (क) सः
(iv) (ख) रोचते
- (ii) (ख) सार्धपञ्च
(iv) (क) सार्धषड्
- (ii) (ख) अधुना
(iv) (क) सहसा
- (ii) (ग) आगत्य
(iv) (क) ते
- (ii) (ग) कीदृशः
(iv) (क) कः
(vi) (क) कम्
9. (i) (ख) कठिनम्
(iii) (क) संसारे
(v) (ख) वायसः
10. (i) (क) दृष्ट्वा
(iii) (ख) पपात्
(v) (ग) मूषकः
(vii) (क) दुर्बलम्
- (ii) (ख) स्वच्छम्
(iv) (ग) कान्तारे
- (ii) (क) क्रुद्धः
(iv) (ग) वायसः
(vi) (ग) वेत्ति
(viii) (ख) वृषभम्
11. I. (i) पुरुषार्थः
(iii) पुरुषार्थिनः
- II. (i) येषां मनांसि आपत्काले विचलितानि न भवन्ति ते एव जीवने सफलतां प्राप्नुवन्ति।
(ii) जीवने सफलतायाः आधारः पुरुषार्थः एव! अस्य अभावेन नरः सुखसमृद्धिम् आप्तुम् असमर्थः भवति यशः च न प्राप्नोति।
(iii) पुरुषार्थस्य अभावे जनः सफलतां प्राप्तं न कर्तुं शक्यते।
- III. अस्य गद्यांशस्य समुचित शीर्षकं 'पुरुषार्थस्य महत्त्वं' अस्ति।
- IV. (i) (ग) 'ते'
(iii) (ख) 'नरः'
- (ii) (ग) 'यशः'
(iv) (ख) कार्याणि

12. (i) उदयपुरम् (ii) निवेदनमस्ति
(iii) स्थानान्तरणं (iv) गमिष्यामः
(v) गमनं (vi) पठितुं
(vii) प्रार्थना (viii) प्रदाय
(ix) पितुः (x) कौशलः
13. (i) अयं एकः विद्यालयः अस्ति।
(ii) विद्यालयस्य प्रवेशद्वारे छात्राः सन्ति।
(iii) विद्यालयः विद्यायाः मन्दिरम् भवति।
(iv) छात्राः अत्र पठनाय आगच्छन्ति।
(v) चित्रे बहवः वृक्षाः अपि दृश्यन्ते।

अथवा

- (i) अद्य वयं जन्तुशालायः अगच्छाम।
(ii) तत्र वयं एकः सिंहः, एकः चित्रकः च पिंजरे बद्धौ अपश्याम।
(iii) चित्रकः तीव्रं धावति।
(iv) जनाः एकस्मिन् कोणे स्थिताः विचित्रं मृगद्वयं पश्यन्ति स्म।
(v) अस्मान् जन्तुशालायाः वातावरणं दूषितं न कर्तव्यम्।

14. (i) लता पत्रं लिखति।
(ii) सः जयपुरं गमिष्यति।
(iii) त्वं कदा क्रीडसि?
(iv) कृषकः क्षेत्रे गच्छति।
(v) बालकः कन्दुकेन क्रीडति।
(vi) पुरा दुष्यन्त नामक राज्ञोऽभूत्।
(vii) दुष्यन्तस्य भार्या शकुन्तला आसीत्।

15. I. (i) क्षेत्रकर्षणं
(ii) क्षेत्रे
(iii) दुर्बलः
- II. (i) सुराधिपः सुरभे अपृच्छत्-“अयि शुभे! किमेवं रोदिषि? उच्चताम्” इति।

- (ii) कृषीवलः तमुत्थापयितुं बहुवारम् यत्नमकरोत्।
(iii) हलमूढ्वा गन्तुमशक्तः वृषभः क्षेत्रे पपात्।
16. I. (i) गुणं
(ii) बलं
(iii) वसंतस्य

- II. (i) पिकः वसंतस्य गुणं जानाति।
(ii) मूषकः सिंहस्य बलं न जानाति।
(iii) करी सिंहस्य बलं जानाति।

17. I. (i) काकः
(ii) पिकाय
(iii) काकः
- II. (i) यदा अनृतं वदसि तदा काकः दशेत्।
(ii) काकः करुणापरः पक्षिसम्राटः।
(iii) काकचेष्टः विद्यार्थी आदर्शच्छात्रः मन्यते।

18. (i) संवेदने (ii) सुलभेषु
(iii) शिविना (iv) कुर्यात्

अथवा

- (i) शरीर विनाशाय (ii) क्रोधः
(iii) अग्निः (iv) शरीरम्

19. (iii) जम्बुका त्वमपि किञ्चित् गूढप्रदेशं गच्छ।
(vii) मार्गे सा निजबुद्ध्या व्याघ्रस्य भयाद् विमुक्ता।
(iv) एकदा बुद्धिमती स्त्री पुत्रद्वयेन सह पितुर्गृहं प्रति गता।
(i) भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा धूर्तः शृगालः हसति।
(viii) व्याघ्रः निजगले शृगालं बद्ध्वा पुनः काननं ययौ।
(v) रे धूर्त! त्वया महयं पुरा व्याघ्रत्रयं दत्तम्, अद्यैकमानीय कथंयासि?
(ii) बुद्धिमती जम्बुकमाक्षियन्त्यङ्गुला तर्जयन्त्युवाच।
(vi) मया सात्मपुत्रावेकैकशो मामन्तुं कलहायमानौ चपेटया प्रहरन्ती दृष्टा।